

Emigració baixempordanesa a les illes Balears a l'edat mitjana (El cas de la plana del Baix Ter, 1290-1348)

XAVIER SOLDEVILA I TEMPORAL*

0.- Introducció

És ben sabut que des de la dècada de 1230 les successives conquestes per part dels cristians de les diferents illes Balears varen anar seguides d'un procés de repoblament per població d'origen majoritàriament català. Aquest procés devia tenir ritmes i intensitats diferents segons els llocs i els moments. L'objectiu del present treball és precisament analitzar l'arribada i establiment a les Illes d'homes i dones procedents de la zona del Baix Ter, a l'actual comarca catalana del Baix Empordà, durant les darreres dècades del segle XIII i les primeres del segle XIV. L'establiment a les Illes d'immigrants d'origen baix-empordanès és un fet conegut, Antoni Mas i Forners en un article de l'any 1994 ja ho mostrava i il·lustrava documentalment¹ i els diferents treballs que van apareixent sobre història medieval empordanesa sovint aporten informacions més o menys directes.² Justament aquest article pretén fer estudiar el procés a partir de documentació baix-empordanesa, bàsicament dels registres notariais dels llocs d'Ullà, Ruplà, Palau sa Tor i, especialment, de la vila de Torroella de Montgrí. Totes aquestes poblacions s'ubiquen al nord del Baix Empordà, a la plana del Baix Ter i als segles XIII i XIV en una mesura més o menys significativa gravitaven al voltant de Torroella de Montgrí com a centre polític i, sobretot, demogràfic i econòmic. La documentació cobreix la cinquantena d'anys que s'extenen entre 1298 i 1348, la seva tipologia és variada -hi ha procures, debitoris, comandes, àpoques i, sobretot, vendes de béns immobles- i és essencialment conservada a l'arxiu històric de Girona.³ Amb tot, la seva quantitat no és gaire extensa- una vuitantena d'escriptures i de valor molt desigual⁴ a qual cosa determina les dimensions modestes del treball.

És evident que la voluntat d'aquestes ratlles no és, ni molt menys, esgotar el tema de l'emigració baix-empordanesa cap a les Illes. Cal encara espigolar molt més entre la documentació del Baix Empordà i, sobretot, contrastar-la amb la procedent dels arxius illencs. Proclamar la necessitat d'aquest contrast, a més, no té res de retòric perquè quan s'ha creuat la informació dels arxius balears amb els del Principat, els resultats han estat espectaculars. Al ja esmentat treball d'Antoni Mas i Forners s'analitzen un parell d'exemples -veïns de la parròquia baix-empordanesa de Fontanilles- que la documentació illenca descobreix establerts a Mallorca la dècada de 1340 i que als registres notariais torroellencs de vint anys abans apareixen endeutant-se o capbrevant els béns a la seva parròquia d'origen sense que cap indici, però, permeti suposar que acabarien marxant cap a les Balears.

* Universitat de Girona.

¹ Antoni MAS I FORNERS: "EL procés repoblador a Mallorca durant la primera meitat del segle XIV. Una aportació al seu estudi". *BSAL*, 50, 1994, 167-198.

² Per exemple a l'article d'Elvis MALLORQUÍ: "Homes, viles i masos (Cruïlles, 1319", CONGOST, Rosa i TO, Lluís (eds.): *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Barcelona, 1999 s'esmenta algun cas de gent originària de Cruïlles establerta a Mallorca ja a inicis del segle XIV.

³ Des d'ara AHG. Un registre torroellenc es troba a l'Arxiu Diocesà de Girona (ADG), arxius afegits, manuals, Torroella de Montgrí.

⁴ El alguns casos als documents tan sols s'identifica la presència de mallorquins a Torroella de Montgrí sense que sigui possible anar més enllà. És el cas, per exemple, de Pere Anyell, ciutadà de Mallorca, que figura com a testimoni en sis contractes atorgats entre el juliol de 1314 i el març de 1315 -a AHG, Torroella, 558, 20r, 28r o 34v- però sense prendre-hi mai part activa.

1.- Les persones

Una lectura superficial dels registres notarials medievals de la zona del Baix Ter mostra clarament les relacions entre alguns dels seus habitants i les illes Balears. Certament que no sempre cal deduir-ne processos d'emigració i d'establiment a les Illes: més avall s'exposa com Torroella de Montgrí era un centre econòmic prou actiu com per atreure negociants i mercaders illencs que tan sols hi comerciaven o hi feien escala en els seus trajectes. Devia ser el cas, per exemple, de Bernat Talaixà⁵ cognom absolutament estrany en l'onomàstica de la zona i que el 1298 comprava a la vila torroellenca un sarraí blanc per 15 lliures.⁶ En molts altres casos, però, l'emigració cap a les illes Balears és indiscutible. O bé perquè els mateixos epítets de qui apareix a la documentació ho manifesten clarament o bé perquè s'identifiquen homes i dones residents a Mallorca o Menorca -mai a les altres illes- que tenien parents o possessions als pobles de la plana del Baix Ter. Els exemples abunden: el 1305 Guillem Martí es definia com *a fill del difunt Pere Martí, de Torroella, ara habitant de Mallorca*, el 1313 s'atorgava una àpoca a favor de *Bernat Porcell, de Fontanilles, habitant de Mallorca*, el 1309 un veí de l'Aragall -veïnat actualment desaparegut de la parròquia de Belleaire, al nord del Montgrí- cedia a un fill seu, del mateix lloc, tots els béns d'un altre fill, Jaume Ferran, mort sense fer testament a l'illa de Menorca i, finalment, el 1328 Bernat Pineda de la Tallada com a procurador del seu fill Guillem *ara resident a Mallorca* alienava els béns d'aquest.⁷

En la pràctica totalitat dels casos, l'establiment a les Illes era definitiu però la marxa no significava el trencament immediat amb la zona d'origen ni molt menys. A banda dels lligams afectius i familiars, els emigrants hi mantenien possessions i tractes pendents de tota mena. De fet, era habitual que ells mateixos o els seus procuradors tornessin a Catalunya per cobrar dots o herències, cancel·lar deutes i alienar propietats. Són precisament aquestes actuacions les que permeten identificar-ne la seva existència als registres notarials i possibiliten fer-se una certa idea de la realitat d'aquestes dones i homes que s'establien a Mallorca i Menorca. D'entrada -i encara que la parròquia d'origen no sempre quedi clara a la documentació- les seves procedències dibuixen un ventall geogràfic prou ample tal i com evidencia el quadre 1.

Quadre 1

Origen -segur i possible- dels emigrants baix-empordanesos a les Illes

Lloc	Casos segurs	Casos possibles
L'Aragall	-	2
Belleaire	1	2
Canet	1	-
Fontanilles	1	-
Rupià	-	1
Sobrestany	1	1
La Tallada	1	-
Torroella de Montgrí	6	26
Ullà	3	1
TOTAL	14	33

La preeminència de la vila de Torroella de Montgrí és conseqüència de la seva importància demogràfica i de la seva favorable situació geogràfica de manera que no té res de sorprenent. Sí, en canvi, que val la pena destacar com l'emigració arribava al llogaret més

⁵ Sempre que s'esmenten personatges d'origen baix-empordanès més o menys versemblant i estalerts a les Illes se'n dona el nom propi a fi de facilitar als medievalistes que treballin amb documentació illenca -que tampoc esmenta sempre l'origen dels repobladors- una llista de referència com més ampla millor.

⁶ AHG, Torroella 1, 40r.

⁷ AHG, Torroella 555, 42v; Torroella 557, 32r; Ullà 167, 42v i Torroella 564, 14r-v.

petit i recòndit de la plana del Baix Ter, als veïnats de l'Aragall -ja esmentat- o de Sobrestany -aquest, avui encara existent- o a parròquies d'entitat minúscula com Canet que no sobreviurien les grans catàstrofes demogràfiques de la segona meitat del segle XIV. Alguna vegada la marxa cap a les Illes devia ser ja la segona fase d'un procés emigratori de més volada: el 1341 dos germans de Torroella però originaris de Galliners -veïnat prop de la ciutat de Girona- feien procurador a un parent perquè reclamés els béns del difunt Bernat Muntaner, un tercer germà, *habitant de Mallorca i originari de Gallinera* i, possiblement, és el mateix cas de Guillem Sadurní, habitant de Menorca, prèviament establert a Ullà però originàriament del poble de Madremanya, enfilat ja a les Gavarres, el pare del qual i com a procurador seu venia el 1314 una feixa del fill a Ullà.⁸

Pel que fa a la seva destinació, l'illa de Mallorca és la principal receptora de poblament però és destacable el brillant segon lloc que ocupa Menorca on s'estableixen nou dels quaranta-set emigrants identificats. Més complicat, en canvi, és saber en quines parròquies o poblacions de Mallorca o Menorca fixaven les seves residències. Aquelles s'esmenten només en comptades ocasions: Berenguer sa Riba, amb parents a Torroella, el 1305 es definia com a *ciudadà de Ciutadella*, el 1309 actuava a Torroella el procurador de Bernat Cassà i de la seva muller, Dolça, *habitants d'Inca* i tant Berenguer Ricolf el 1334 com Francesc Isern el 1346, ambdós versemblantment torroellencs residien a *la ciutat de Mallorca*.⁹

Tampoc són gaires les dades sobre la composició familiar del moviment migratori. La majoria dels emigrants identificats són homes -tot i que això no és gens excepcional en la documentació medieval- i quan s'identifiquen matrimonis no sempre queda clar que els dos cònjuges fossin originaris de l'Empordà. Hi ha, això sí, algun document interessant com la redempció atorgada el 1313 a favor d'una dona de Belcaire per l'acostumada quantitat de 2 sous i 8 diners a fi que es casés amb Ramon de Puig, ciutadà de Mallorca i, segurament, originari de Belcaire.¹⁰ Igualment no està clar si quan hi havia fills, aquests havien nascut a les Illes o ja hi havien acompanyat els pares des de Catalunya. Així i tot, el fet que molt sovint -com s'il·lustren alguns exemples d'aquest treball- hi hagués parents directes al Baix Empordà com pares o germans fa pensar més aviat en una migració essencialment individual que només de tant en tant i en un segon moment acabaria arrosegant altres membres de la família.

Respecte a la cronologia del procés tan sols es pot suposar que cal situar-lo ja abans de 1298, data del més antic registre notarial conservat. És de principis d'aquest any la capbreuació que atorga un veí de l'Aragall de dos farraginars on fa constar que les peces havien estat comprades a Alemany de Puig, ciutadà de Mallorca i procurador de Sibil·la, filla del difunt Guillem Ferrer i de Castellona.¹¹ Com tota nòtula notarial, la informació que dóna és esqueta però no és inversemblant suposar que el matrimoni i la seva filla fossin originaris de l'Aragall i s'establissin a Mallorca abans de l'any 1298.

L'anàlisi sistemàtica de les operacions que els emigrants -o els seus procuradors- atorgaven davant dels notaris baix-empordanesos permet observar que en la seva immensa majoria eren gent de condició social molt modesta. Són significatives les baixes quantitats que percebien per dots i herències. El 1305 un torroellenc havia de donar garanties d'haver pagat els primers 250 sous de l'aixovar que la seva filla, Guillemma, va aportar a Romeu Pedrosell, ciutadà de Mallorca, i que era de 500 sous, els mallorquins Bartomeu Joan i

⁸ AHG, Torroella 567, 82r i 558, 54r.

⁹ AHG, Torroella 555, 27v; Ullà 167, 46r; ADG, AA AA, Manuals, Tm 1884 i AHG, Torroella 569, 151v.

¹⁰ AHG, Torroella 557, 26r.

¹¹ AHG, Torroella 1, 14r.

Bernat Beuloví rebien respectivament el 1313 i 1314 dels seus parents torroellencs tots els drets hereditaris dels seus pares: 100 sous -on, a més, s'inclouien donacions del avis!- per al primer i 400 sous per al segon encara que al comptat només se n'hi lliuraven 100.¹² Les situacions quasi es calquen unes a les altres: la vídua de Guillem Bernat, sembla que originari de Torroella però establert a Mallorca, rebia en nom del seu fill 400 sous també el 1314 corresponents als drets de l'orfe sobre els béns del pare i de l'avi.¹³

La imatge que donen les vendes dels seus patrimonis és exactament la mateixa: el 1305 el ja esmentat Guillem Martí, torroellenc i habitant de Mallorca, es venia *totes* les seves possessions a les parròquies de Torroella, Gualta i Llabià -menys una feixa i un hort- per 60 sous i la seva casa a Torroella per 50 sous i el 1315 l'alberg i totes les terres de Bernat Gener, de Sobrestany i establert a Menorca, eren venudes pel seu oncle i procurador per 750 sous que, com en el cas anterior, tampoc es pagaven d'un sol lliurament.¹⁴ Un exemple ullanenc del 1329 és també ben il·lustratiu: Guillem Arnau, de Menorca però fill d'un veí d'Ullà ja difunt, en nom seu i de la seva germana Guillema, i junt a la seva mare, també anomenada Guillema, venia una casa amb cortal a Ullà per 100 sous i un camp al veí terme de la Tallada per 160 sous. El seu patrimoni restant devia ser ben escàs perquè en un darrer document es reconeixien mútuament haver obtingut per la venda del total dels seus béns la quantitat de 264 sous i 7 diners.¹⁵ Hi ha casos en què no és possible identificar la venda del total dels patrimonis dels emigrants però és ben significatiu que els preus cobrats per la venda de les seves cases i albergs fossin molt baixos. Si es té en compte que habitualment els preus dels habitatges oscil·laven entre els 100 i els 200 sous, aleshores cal concloure que la casa amb pati del ja esmentat Bernat Porcell, de Fontanilles i habitant de Mallorca, venuda el 1313 per 40 sous o l'alberg que el procurador d'Ermessenda Boneta, *oriünda de Torroella i habitant ara de Mallorca* venia per 60 sous el 1314 devien ser poc més que barraques.¹⁶ En alguna ocasió són vàries les operacions realitzades pels emigrants que poden resseguir-se tot i que la imatge d'una gran modèstia és omnipresent: durant la primera quinzena d'abril de 1314 el ciutadà de Mallorca Guillem Oliver va dur a terme a Torroella una intensa activitat: venia una vinya per 30 sous, feia reconèixer a un torroellenc que li devia 7 sous tot i que ell mateix, alhora, confessava deure 6 lliures a un altre veí per la qual cosa li entregava com a penyora el propi alberg amb permís per viure-hi i usar-lo fins que el deute no fos cancel·lat, venia una terra per 280 sous tot i que només en cobrava 100 i, finalment, donava a un altre torroellenc els seus drets a tot el que li era degut a Torroella: els ja esmentats 7 sous, els 180 sous pendents del preu de la terra venuda i 10 sous que un altre veí del lloc li devia *sense document*.¹⁷

No pot passar-se per alt que es documenten un parell de casos en què els emigrants eren sense cap dubte gent de recursos i fins benestants. El 1304 Gerald Torró, habitant de Menorca, encarregava al seu germà, torroellenc, que reclamés el preu d'un cavall que havia venut a un cavaller *en temps dels francesos*, que reclamés al rei la seva soldada de genet armat -i, especificava, que era de 10 sous al dia- i, a canvi, cedia al germà el dret de cobrar els 200 sous que li devia un jurista de la vila alt-empordanesa de Peralada.¹⁸ L'altre exemple d'emigrant ric és el de Gerald de Cassà, que el 1305 venia els seus albergs i múltiples terres a Torroella per més de 2.000 sous, comprava un esclau sarraí, llogava dos mossos i una minyona i invertia diners en comandes monetàries.¹⁹ Un i altre, però, són dos casos

12 AHG, Torroella 555, 34r; Torroella 557, 41v-42r i 74v-75r.

13 AHG, Torroella 558, fulls solts del final, número 10.

14 AHG, Torroella 555, 42v i 558, 87v-88r.

15 AHG, Torroella 564, 38v i 40v.

16 AHG, Torroella 557, 32r i 558, 46r.v.

17 AHG, Torroella 558, 2v-3r. 3r-v i 6r-v.

18 AHG, Torroella 1, 40r.

19 La figura de Gerald de Cassà mereixeria un estudi particular i les referències a alguna de les seves operacions es troben a AHG, Torroella 555, 21v, 30v, 35v, 36r, 37r, 37v o 38v.

excepcionals i aïllats que en res modifiquen la conclusió global que els emigrants baix-empordanesos que vers el 1300 s'establien a les Illes ho feien fugint d'unes condicions d'existència molt modestes -si és que no eren obertament precàries- i buscant indiscutiblement un futur millor.

Sobre quin va ser, precisament, aquest futur a Mallorca i Menorca, a la documentació baix-empordanesa hi ha pocs testimonis. En un parell de casos s'esmenten els oficis realitzats a les illes: el 1334 una torroellenca rebia -a través d'un procurador- 6 lliures que li devia el seu germà, el ja esmentat Berenguer Ricolf *calafat de la ciutat de Mallorca* i el 1341 els parents torroellencs del també citat i difunt Bernat Muntaner *trompetaire i habitant de Mallorca* reclamaven una part de la seva herència.²⁰ I també en alguna ocasió s'identifiquen deixes testamentàries fetes pels emigrants a parents i coneguts que havien restat als pobles originaris: el 1310 una dona de Ruplà declarava haver rebut els 200 sous que li va deixar el difunt Pere Sabater, de Mallorca, el 1325 un torroellenc nomenava un procurador a fi que recollís les 10 lliures que els difunts Joan Maurí -cognom habitual a Torroella -i la seva esposa, Elisenda, li havien deixat al seu darrer testament i, finalment, el 1326 un altre veí de Torroella encarregava al seu fill, Jaume Malet, que rebés els 60 sous que un altre fill seu, Ramon Nualet, difunt, li havia llegat.²¹ Tots aquests testimonis, però són massa pocs i massa dispersos com per treure'n res de sòlid. Indiscutiblement allà on cal cercar quina va ser la fortuna -o infortuni - dels emigrants baix-empordanesos és a la documentació illenca. I, de fet, quan aquesta recerca s'ha realitzat -i, novament, cal esmentar l'article d'Antoni Mas i Forners, no sembla que la seva posició social fos gens falaguera. Sense terres i amb pocs diners -que, en el millor dels casos, devien anar arribant en comptagotes de les seves parròquies originàries -no tenien altre remei que llogar-se com a jornalers a les explotacions pageses i senyoriales i, si no hi havia altre remei, recórrer al crèdit de qui s'aventurés a deixar-los un grapat de sous.

2.- Torroella de Montgrí i les Illes als segles XIII i XIV: una relació constant

L'existència d'un corrent migratori de Catalunya cap a les Illes a les primeres dècades del segle XIV no és sorprenent si es té en compte que les grans catàstrofes demogràfiques encara no havien arribat i que la situació geo-política afavoria -amb tots els alt-i-baixos que es vulgui -els contactes entre una i altra zona. A més, però, cal tenir en compte que la plana del Baix Ter -i especialment a través de la vila de Torroella de Montgrí- va mantenir durant el període treballat una relació directa i constant amb Mallorca i Menorca. No s'ha d'oblidar que a inicis del segle XIII importants senyors de la comarca com els comtes d'Empúries o Guillem de Montgrí -parent directe dels aleshores senyors de Torroella -varen tenir un paper destacat en la conquesta de les Illes i, posteriorment, podien haver afavorit l'establiment de vassalls empordanesos en els seus nous dominis. En la consolidació d'aquests contactes, però, va haver-hi molt més que un rerefons polític: entre Torroella de Montgrí i les Illes existia intensa i activa una xarxa comercial. La vila torroellenca disposava fa set-cents anys de dos accessos al mar: al Grau, a la desembocadura d'un dels braços principals del Ter, i a l'embarcador de la Morgonera, a les illes Medes. Avui cap dels dos existeix- un colgat per les sorres al-luvials i l'altre precipitat dins del mar ja al segle XVI -però de la seva activitat als temps medievals no n'hi ha dubte. A través d'ells Torroella de Montgrí -i, amb ella, la comarca immediata- s'integrava a les xarxes comercials de la Mediterrània occidental.

En aquestes xarxes, les Illes i els seus habitants hi tenien un paper preferent. El tema és prou important i ben documentat com per dedicar-hi un article específic però aquí uns pocs d'exemples són suficients per il·lustrar-lo. El 1305 dos torroellencs nolijaven a un

²⁰ ADG, AA AA, Manuals, TM, 188r i AHG, Torroella 567, 82r-v.

²¹ AHG, Ruplà 469, 22r; Torroella 561, 85r i 95r.

tercer una barca de sis mariners per portar 55 cafissos de vi a Mallorca i el 1310 era el mallorquí Nadal s'Anglada qui llogava a tres mercaders de Torroella una *embarcació de bandes dita Sant Antoni* per portar vi i farina a l'exèrcit catalano-aragonès que assetjava Almeria. De vegades el paper de torroellencs i mallorquins era nul i eren els mercaders d'altres llocs que treien profit d'aquests corrents comercials: el mateix 1310 un comerciant de Gènova, de pas a Torroella, s'hi comprometia a entregar 15 lliures de Megalona a un negociant de Montpeller quan haguessin passat quinze dies després d'arribar a la ciutat de Mallorca.²²

Tot plegat, per tant, contextualitza molt millor el moviment migratori cap a Mallorca i Menorca però també la facilitat amb què els emigrants tornaven temporalment als llocs d'origen o hi enviaven procuradors. Possiblement, per exemple, era amb aquestes petites embarcacions d'un grapat de mariners amb què es feien els trajectes. També ajuda a entendre altres contactes entre la gent de la plana del Baix Ter i la de les Illes a mig camí entre els moviments migratoris i els negocis com quan el 1321 un veí de Torroella lliurava per cinc anys el seu fill a Joan Cibeller, ciutadà de Mallorca, perquè l'ensinistrés en l'ofici de mestre d'aixa o com quan el 1325 el procurador d'una dona de Menorca -vídua d'Antoni des Rechs, versemblantment de Torroella -passava comptes amb el germà del difunt dels tractes que els dos germans havien fet entre ells a l'illa de Sardenya i on s'hi comptabilitzaven quantitats en moneda barcelonina, mallorquina i genovesa o, finalment, com quan el 1341 una veïna de Torroella rebia de Bernat Ferrer, el seu fill i procurador, 6 dobles d'or d'aquelles 20 que el fill havia rebut a la ciutat de Mallorca d'un tal Barrufó, habitant de dita ciutat, que, alhora, els havia rebut d'Andreu Ferrer, un germà de Bernat, abans que caigués pres en poder dels sarraïns.²³

En darrer lloc potser cal buscar en l'extrema fluïdesa dels contactes entre la zona del Baix Ter i les Illes la raó per la qual aquestes avantatjaven clarament el regne de València com a destí preferent dels emigrants.²⁴ Els mateixos registres notariais de Torroella o Ullà demostren l'existència d'una emigració cap a València. Ja el 1298, per exemple, un veí de València encarregava al seu procurador torroellenc que cobrés els 300 sous que un altre home de Torroella havia llegat a la seva esposa, el 1310 una dona originària de Torroella però casada i establerta al grau valencià encarregava al seu oncle i a altres dos procuradors -tots torroellencs- que cobressin els deutes deguts al seu difunt pare i el 1329 era un ullanenc que s'autodefinia com a *ciutadà de València* que venia el seu alberg i les seves terres a Ullà.²⁵ Fins és possible sospitar l'existència de colles de repobladors o, si més no, això és el que es desprèn de l'absolució que feia el mateix 1329 un altre ullanenc a un home de la veïna parròquia de Gualta del jurament que li havia fet d'acompanyar-lo a poblar el lloc de Benidorm.²⁶ Del buidatge de les mateixes fonts, però, es desprèn que les referències a la marxa cap a València no són, ni de bons tros, tan nombroses com les referents a les illes Balears i que, a més, disminueixen en el temps.

Malgrat el seu relatiu exotisme, la manera més encertada de tancar el present article és recordar la tirallonga d'exemples de dos paràgrafs més amunt perquè subratlla precisament allò fonamental: que la plana del Baix Ter i les illes Balears eren ara fa set-cents anys dos

22 AHG, Torroella, 555, 34v; Ullà 167, 60v-61r i 65v.

23 AHG, Ullà 168 4r i Torroella 561, 62v i Torroella 567, 18r.

24 De fet l'establiment de veïns de la plana del Baix Ter fora del Principat no es documenta enlloc més. Hi ha, això sí, exemples aïllats de torroellencs a Sardenya i Grècia i d'ullanencs a Gènova i Nàpols però res fa a sospitar que siguin casos d'establiment en aquests llocs. És molt més versemblant suposar que fossin negociants o mercenaris de pas per aquestes terres. Tampoc cal tenir en compte, és clar, un canonge d'Ullà estudiant a Bolonya.

25 AHG, To 1, 30r.v; Torroella 556, 22v i Torroella 564, 35v-364.rrroella

26 AHG, Torroella 564, 50r.

espais coneguts entre els quals circulaven les mercaderies, els diners, les notícies i, òbviament i sobretot, les persones.

Apèndix

Regest de nòtules referents a emigrants baix-empordanesos establerts a les Illes Balears

Document 1

Torroella de Montgrí, 1 de maig de 1304

Debitori atorgat per Bernat de Bosch, veí de Mallorca, a favor de Ramon Algameç, de Torroella, de 7 lliures i 5 sous pel menjar i el beure de què el va proveir. Com a penyora, Bernat entrega a Ramon la seva part de l'ortxel-la que, amb altres socis, emmagatzema a la casa del mateix Ramon.

(AHG, Torroella 554, 5r-v)

Document 2

Torroella de Montgrí, 28 de maig de 1304

Procura atorgada per Gerard Torró, habitant de Menorca, a favor del seu germà Bernat, de Torroella, a fi que reclami a Berenguer d'Illa, cavaller, un cavall que li va entregar en temps dels francesos o el seu preu així com la soldada que el rei encara li devia com a cavaller armat, és a dir, a raó de 10 sous per dia. A canvi, Bernat Torró podrà rebre els 200 sous pendents d'un deute de 400 deguts a Gerald per un jurista de Peralada.

(AHG, Torroella 554, 9r)

Document 3

Torroella de Montgrí, 31 de desembre de 1304

Venda atorgada per Bernat d'Ullà, de Torroella, com a procurador d'Esteve Gil, a favor de Berenguer Belluga, de Torroella, d'una terra de dit Esteve ubicada a la parròquia de Torroella a la partida de l'Agulla. El preu és de 50 sous i se'n salva el dret del senyor del castell de Torroella.

(AHG, Torroella 554, 53r)

Document 4

Torroella de Montgrí, 20 de setembre de 1305

Garanties atorgades per Bernat de Pelacals, de Torroella, a favor de Guillem, vídua de Bartomeu Juver, del mateix lloc, davant de Romeu Pedrosell, ciutadà de Mallorca, pels 250 sous que Guillem va entregar a Bernat, fill de dit Romeu, a compte del 500 sous que constitueixen l'aixovar de Guillem, filla de Bernat Pelacals i dona de Bernat Pedrosell.

(AHG, Torroella 555, 34r)

Document 5

Torroella de Montgrí, 26 de setembre de 1305

Nòlit atorgat per Bernat Miquel, de Torroella, a favor de Bernat Espolla del mateix lloc, de la seva barca, amarinada amb sis mariners i amb estiba, per portar 55 cafissos de vi des del port de Torroella a Mallorca pel preu de 10 sous reials de Mallorca per cada cafís i, en el cas que la moneda mallorquina es devalués, per 6 sous i 8 diners de Barcelona. S'especifica que la barca romandrà tres dies al port de Mallorca durant els quals es vendrà el vi, si no es ven, aleshores el viatge es podrà allargar fins Càller o Bugia però renegociant-ne el preu.

(AHG, Torroella 555, 35v)

Document 6

Torroella de Montgrí, 22 de novembre de 1305

Venda atorgada per Bernat Marenjà, de Torroella, com a procurador de Guillem Martí, fill de Pere Martí, del mateix lloc però ara habitant de Mallorca, a favor de Joan d'Hispania i de

Guillema, la seva muller, de Torroella, d'una casa amb pati de dit Guillem dins Torroella. El preu és de 50 sous i salven el dret del senyor del castell de Torroella el qual ha de rebre cada any un cens d'una gallina i una mitgera d'ordi.

(AHG, Torroella 555, 42v)

Document 7

Torroella de Montgrí, 21 d'octubre de 1309

Donació atorgada per Guillem Ferran, de l'Aragall, a favor del seu fill Ramon de tots els drets que té sobre els béns del difunt Jaume Ferran, fill de Guillem i germà de Ramon, que va morir a l'illa de Menorca sense fer testament.

(AHG, Ullà 167, 42v)

Document 8

Torroella de Montgrí, 11 de març de 1311

Definició atorgada per Domènec Julianell, de Mallorca, a favor del seu germà Jaume, de Torroella, de tots els seus drets sobre els béns dels pares d'ambdós.

(AHG, Torroella 2, 48v-49r)

Document 9

Torroella de Montgrí, 8 de maig de 1313

Època atorgada per Bernat de Blanes, de Menorca, com a procurador de Guillema, dona d'Arnau de Gualba, de Menorca, segons consta en el corresponent document públic, a favor de Bartomeu de Bas, de Torroella, per raó dels 150 sous que la difunta Beatriu Joan, amiga de dita Guillema, va deixar a aquesta al seu darrer testament.

(AHG, Torroella 557, 8v)

Document 10

Torroella de Montgrí, 1 de setembre de 1313

Redempció atorgada per Pere Esteve, clergue de Torroella, a favor d'Ermessenda, filla del difunt Perpinyà de Gualta, de Bellcaire, i dona de Ramon de Puig, ciutadà de Mallorca, pel preu de 2 sous i 8 diners.

(AHG, Torroella 557, 26r)

Document 11

Torroella de Montgrí, 26 de setembre de 1313

Època atorgada per Bianó, fill de difunt Benvenist, jueu de Torroella, a favor de Bernat Porcell, de Fontanilles i habitant de Mallorca, de tots els deutes que tinguessin pendents, amb i sense document.

(AHG, Torroella 557, 32r)

Document 12

Torroella de Montgrí, 30 d'octubre de 1313

Definició atorgada per Bartomeu Joan, altrament anomenat Pere Joan, fill del difunt Pere Joan, de Mallorca, a favor de Bartomeu de Besers, de Torroella, de tots els seus drets sobre els béns d'aquest darrer per raó tant de la seva herència paterna i materna com de la porció que li correspon dels béns dels seus avis. Per tot plegat Bartomeu Joan declara rebre 100 sous.

(AHG, Torroella 557, 41v-42r)

Document 13

Torroella de Montgrí, 3 d'abril de 1314

Procura atorgada per Guillem Oliver, ciutadà de Mallorca, a favor de Guillem d'Eroles, de Torroella, a fi que li vengui tots els seus béns mobles i immobles a la parròquia de Torroella.

(AHG, Torroella 558, 2r)

Document 14

Torroella de Montgrí, 12 d'abril de 1314

Debitori atorgat per Guillem Oliver, ciutadà de Mallorca, a favor de Guillem Joan, de Torroella, de 6 lliures per les quals el creditor rep com a penyora l'alberg que el debitor té dins Torroella amb permís per usar-lo i llogar-lo fins que el deute no es cancel·li.

(AHG, Torroella 558, 3r-v)

Document 15

Torroella de Montgrí, 21 d'octubre de 1314

Venda atorgada per Pere Figuerola, de Torroella, com a procurador d'Ermessenda Boneta, oriünda de Torroella i habitant de Mallorca, segons consta en el corresponent document clos per Guillem Vidal, notari p'blic de Mallorca, d'un alberg que té dita Ermessenda dins Torroella a favor d'Arnau Gerald, de Torroella. Se'n salva el dret del senyor del castell de Torroella i d'Elisenda, vídua de Guillem Gailana, que rep un cens anual de 3 quarteres d'ordi i una gallina i mitja.

(AHG, Torroella 558, 46v)

Document 16

Torroella de Montgrí, 21 de març de 1315

Venda atorgada per Bernat Esperaneu, de Torroella, com a procurador del seu nebot Bernat Gener, de Sobrestany i habitant de Menorca a fi de vendre tots els béns d'aquest al bisbat de Girona, a favor de Mateu Camerdell i de la seva muller, de Belcaire, de tota la masada que t'è dit Bernat Gener a la parròquia de Belcaire, al lloc de Sobrestany i a altres llocs amb totes les seves possessions cultes i ermes, vinyes, arbres i amb l'alberg. El preu és de 750 sous de què per Pentacosta se'n lliuraran 200 i des d'aleshores 200 sous cada any fins un darrer pagament de 150 sous. Se'n salven els drets dels senyors de dita masada que han de continuar rebent censos, agrers i altres serveis.

(AHG, Torroella 558, 87v-88r)

Document 17

Torroella de Montgrí, 17 d'agost de 1321

Contracte d'aprenentatge atorgat per Joan Cibeller, ciutadà de Mallorca, a favor de Bernat, fill de Pere Jaume, de Torroella, per ensinistrar-lo durant cinc anys en l'ofici de mestre d'aixa i a proveir-lo de menjar, allotjament, vestit i protecció tant si està sa com malalt a canvi que el noi estigui a les seves ordres durant aquest període.

(AHG, Ullà 168, 29)

Document 18

Torroella de Montgrí, 26 de setembre de 1321

Àpoca atorgada per Guillem Català, ciutadà de Mallorca, com a procurador de Bernat Duran, ciutadà de Mallorca que fou de Canet, a favor de Ramon Duran, de Canet, de 10 sous corresponents a la venda d'una terra a la parròquia de Sant Mateu de Canet que havia estat de dit Bernat.

(AHG, Ullà 168, 109)

Document 19

Ullà, 24 de juliol de 1328

Venda atorgada per Bernat Pineda, de la Tallada, com a procurador segons consta al corresponent document de Guillem Pineda, fill seu i resident a Mallorca, a favor de Guillem Ordinell d'Ullà, d'un hort amb arbres a l'Horta d'Ullà per un preu de 35 sous.

(AHG, Torroella 564, 14r)

Document 20

Torroella de Montgrí, 2 de març d 1334

Procura atorgada per Guillema, filla del difunt Pere Ricolf, de Torroella, a favor del seu germà Pere Ferran a fi que rebí d'Uguet Bonet, ciutadà de Mallorca, les 19 lliures de Barcelona que corresponen un deute en moneda reial de Mallorca que dit Uguet li ha de pagar. Es fa constar, a més, que Dol'Áa, dona d'Uguet Bonet, ja havia d'haver cancel·lat aquest deute fa temps però que no es presentà a la vila de Torroella quan Guillema la hi esperava.

(ADG, AA AA, Manuals, TM, 183r)

Sibil·la, filla del difunt Guillem Ferrer i de Castellona, de l'Aragall? - Mallorca
 Gerald Torró, de Torroella? - Menorca
 Esteve Gil, de Torroella? - Mallorca

Berenguer sa Riba, de Torroella? - Menorca
 Bernat Cassà, de Torroella? - Mallorca

Guillema, filla de Bernat de Pelacalà, de Torroella? - Mallorca
 Guillem Martí, de Torroella -Mallorca
 Arnau Castelló Espaser, de Torroella? -Mallorca
 Gerald de Cassà, de Torroella? - Mallorca
 Jaume Ferran, de l'Aragall? - Menorca
 Domènec Julianell, de Torroella? -Mallorca

Guillem Oliver, de Torroella? -Mallorca
 Ermessenda, filla de difunt Perpinyà de Gualta, de Belleaire i el seu marit Ramon de Puig, de Belleaire?-Mallorca
 Bernat Porcell, de Fontanilles -Mallorca

Bartomeu Joan, de Torroella? -Mallorca

Bernat Beuloví, de Torroella? -Mallorca
 Guillema, dona d'Arnau de Gualba, de Torroella? -Menorca
 Ermessenda Boneta, de Torroella -Mallorca
 Sibil·la, vídua de Guillem Bernat, de Torroella? -Mallorca
 Bernat Gener, de Sobrestany -Menorca
 Guillem Sadurní, de Madremanya? - Menorca

Sibil·la, vídua de Guillem Bernat, de Torroella? -Mallorca
 Bernat Duran, de Canet -Mallorca
 Francesc sa Verdera, de Sobrestany? -Mallorca
 Bernat Guillem, de Torroella -Mallorca
 Castellona, vídua d'Antoni Recs, de Torroella? -Menorca
 Elisenda i Joan Maurí, el seu espòs, de Torroella? -Mallorca
 Jaume Malet, de Torroella? -Mallorca
 Maria, vídua de Francesc d'Iscla, i el seu fill, Francesc, de Torroella -Mallorca
 Salvador Calva, de Belleaire? -Mallorca
 Guillem Pineda, de la Tallada -Mallorca
 Guillema, vídua del difunt Bernat Arnau, i els seus fills Guillem i Guillema, d'Ullà -Menorca
 Pere Ponç, de Torroella -Mallorca
 Uguet Bonet, de Torroella? -Mallorca

Berenguer Ricolf, de Torroella? -Mallorca (calafat de la ciutat de Mallorca, 1334, 182)
 Peregrina i Joan Almall i el seu fill, Guillem, de Torroella? -Mallorca
 Bernat Manyà, de Torroella? -Mallorca
 Francesc Isern, de Torroella? - Mallorca (Ciutat de Mallorca, 1346, 779)
 Pere Deuslosal, de Torroella? - Mallorca
 Pere Sabater, difunt, de Rupjà? -Mallorca

Guillem Roger, d'Ullà - Mallorca

RESUMEN

Gracias a una interesante documentación conservada en los Archivos Histórico y Diocesano de Gerona el autor establece una copiosa relación de habitantes procedentes de villas del Bajo Ter que a fines del siglo XIII e inicios del XIV se habían establecido en Mallorca. El autor recalca que hace siete siglos ambas regiones eran espacios conocidos entre los que circulaban mercaderías, noticias, dinero y en especial las personas

ABSTRACT

Based on a number of documents of interest from the Historical and Diocesan Archives of Gerona, the author has drawn up a substantial list of the inhabitants of towns and villages from the lower part of the River Ter who went on to settle in Majorca at the end of 13 and early 14th centuries. The author emphasizes that seven centuries ago, both regions were well-known areas, between which there was a movement to and fro of merchants, news, money and, above all, people.